

Betänkandet *Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun* (SOU 2023:58)

Inledning

Svensk Scenkonst har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerat betänkande och får härmed anföra följande.

Svensk Scenkonst är bransch- och arbetsgivarorganisation för hela den professionella scenkonsten. Vi företräder cirka 250 verksamheter inom musik, dans, teater, opera och samtida cirkus. Bland medlemmarna finns landets scenkonstinstitutioner samt privata scenkonstföretag och aktörer inom den fria professionella scenkonsten. Svensk Scenkonst verkar för att det ska finnas optimala förutsättningar att producera och sprida scenkonst av högsta kvalitet i hela Sverige.

Allmänna synpunkter

Svensk Scenkonst vill se en kulturpolitik som värderar och prioriterar scenkonsten som en angelägen del av samhället och kulturarvet. Det förutsätter en infrastruktur där arrangörer, producenter och konstnärer kan verka, att konstnärlig utbildning och utveckling främjas samt att scenkonsten är tillgänglig för alla medborgare. En sådan politik betonar även betydelsen av konstnärlig frihet och kulturell mångfald.

Kulturen bör ses som en självklar del av den generella välfärden. Men det finns ändå särskilda skäl som motiverar en modell på nationell nivå för fördelning av bidrag inom detta område. Kultursamverkansmodellen har en central roll som verktyg i den statliga kulturpolitiken för att främja kultur i hela landet. Eftersom den innefattar distribution av statsbidrag till regionala kulturverksamheter och formerna för dialog mellan berörda

parter, är modellens utformning, funktion och finansiering förstås av stor betydelse för möjligheterna att upprätthålla en grundläggande kulturell infrastruktur.

Bidragen till den offentligt finansierade kulturen har under många år urholkats, eftersom anslagen inte har räknats upp i takt med kostnadsökningarna och inflationen. Detta är utmanande för scenkonsten som har ständigt ökande lokal- och personalkostnader, samtidigt som verksamheterna är personalintensiva med begränsade möjligheter till effektivisering. Resultatet blir minskade medel till kärnverksamheten, vilket påverkar produktionen av scenkonst och försämrar publikens tillgång till konstnärliga upplevelser i hela landet.

Den statliga anslagsnivån till regionala kulturverksamheter har inte utvecklats i takt med de regionala kulturverksamheternas kostnadsökning. Regioners och kommuners ekonomiska tillskott har till stor del använts till att kompensera för detta i stället för att bidra till nysatsningar inom kulturområdet. Situationen försvåras ytterligare eftersom staten har avskaffat pris- och löneomräkningen för detta anslag.

Svensk Scenkonst anser att kultursamverkansmodellen är underfinansierad. Om inte den kulturella infrastrukturen med regionala institutioner succesivt ska försvagas, måste den statliga finansieringen vara stabil, värdesäkrad och följa kulturverksamheternas kostnadsutveckling.

I många fall får offentligt finansierade scenkonstverksamheter slutligt besked om bidrags storlek först när det aktuella budgetåret har påbörjats. Det medför betydande osäkerheter och leder ibland till att verksamheter avvaktar alltför länge med viktiga beslut. Om scenkonstens verksamheter bättre kunde förutse de ekonomiska förutsättningarna, skulle det förenkla och gynna en långsiktig verksamhetsplanering, anställningar, samarbeten och konstnärligt risktagande.

Svensk Scenkonst menar därför att kultursamverkansmodellen bör utvecklas så att bidragsnivåerna till institutionerna kan förutses med längre framförhållning, exempelvis genom tre- till fyraåriga avtal.

Några förslag i betänkandet är så pass skissartat presenterade att det är svårt att fullt ut förstå hur de skulle fungera i praktiken och bedöma vilka konsekvenserna skulle bli för det regionala kulturlivet. Ett eventuellt genomförande i dessa delar bör därför föregås av ytterligare utrednings- och utvecklingsarbete. Det gäller främst kommunernas roll och formerna för samverkan enligt den lagstiftning som föreslås av utredaren.

Synpunkter på betänkandets förslag och bedömningar

9.1 Ett vidgat system för kultursamverkan

Svensk Scenkonst avstyrker att en ny lag om samverkan mellan stat, region och kommun på kulturområdet ska ersätta den nuvarande lagen (2010:1919) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.

Svensk Scenkonst avstyrker också förslaget att även kommuner kan ges möjlighet att fördela statsbidrag. Det finns en uppenbar risk för att en sådan förändring skulle medföra att invånarna i mer resursstarka kommuner skulle gynnas och att invånarna i kommuner med mindre resurser skulle missgynnas. I förlängningen kan det leda till sämre likvärdighet avseende medborgarnas tillgång till kultur i hela landet.

Förslagen om samverkansformer och kommunernas roll skulle innebära mycket långtgående förändringar av kultursamverkansmodellen som inte har beskrivits och analyserats i betänkandet på ett sådant sätt att de fullt ut kan värderas och konsekvensbeskrivas. Ett eventuellt genomförande i någon av dessa delar bör därför föregås av ytterligare utredningsarbete.

Svensk Scenkonst har svårt att se hur det föreslagna systemet med kultursamverkansplaner skulle bidra till minskad administration. Arbetet med kulturplaner fungerar ofta väl och insatserna för kultursektorn synliggörs av att de antas på högsta politiska nivå i regionen.

Svensk Scenkonst delar utredarens bedömning att det är av stor vikt att det fria kulturlivet även fortsättningsvis kan söka stöd såväl från staten (genom Kulturrådet) som från regioner och kommuner.

9.2 Villkor för fördelning av statsbidrag

Svensk Scenkonst är positiv till utredarens intention att säkra den konstnärliga friheten. Det är dock tveksamt om förslaget att ställa krav på dokumentation om "hur en konstnärlig frihet respekteras i bidragsgivningen" kommer att få någon praktisk betydelse. Formuleringen är vag och ett stort tolkningsutrymme överlämnas helt till bidragsgivaren.

9.3 En breddad modell med en ny anslagsstruktur

Svensk Scenkonst anser att utgångspunkten bör vara att de medel som fördelas genom kultursamverkansmodellen även fortsättningsvis ska gå till de sju kulturområden

som är särskilt uppräknade i förordningen (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet. Det handlar till stor del om verksamheter som har byggts upp under lång tid och utgör en viktig del av landets regionala kulturella infrastruktur. Som påpekades inledningsvis har anslagen inte räknats upp med kostnadsökningarna och inflationen eller på annat sätt värdesäkrats. Om modellen ska breddas och omfatta nya kulturområden måste också ytterligare medel tillföras, annars är risken uppenbar att befintliga kulturverksamheter får ekonomiska problem och tvingas till ytterligare neddragningar.

Svensk Scenkonst ställer sig försiktigt positiv till förslaget att det löpande statsbidraget till etablerade kulturverksamheter i regioner och kommuner decentraliseras genom att det tydliggörs att de ska bygga på historiska nyckeltal som svarar mot de gemensamma åtaganden som gjorts när dessa verksamheter byggts upp som en del av landets kulturella infrastruktur. En förutsättning är dock att anslagen värdesäkras och räknas upp med inflationen och verksamheternas kostnadsökningar. Det behöver också definieras hur dessa nyckeltal beräknas och fastställas vilka storheter som ingår för att säkerställa deras relevans.

9.4 Statens arbetsformer

Svensk Scenkonst ställer sig positiv till utredningens förslag att mer koncentrerat utvärdera samverkansarbetet effekter och att det görs med längre intervaller. Utredarens förslag att uppföljningen utmynnar i en riksdagsskrivelse, som anger den statliga kulturpolitikens inriktning, skulle kunna bidra till större förutsägbarhet på regional och kommunal nivå.

9.5 Utvecklade dialogformer

Svensk Scenkonst delar utredarens uppfattning att den nationella dialogen bör utvecklas mot ett större politiskt fokus och att Statens Kulturråd är den lämpligaste myndigheten att förbereda de politiska mötena. Dock bör även Svensk Scenkonst och andra branschföreträdare på nationell nivå, inom de kulturområden som modellen omfattar, bjudas in till dialogen.

9.6 Kommuner med statsbidrag till institutioner

Som nämnts ovan (se avsnitt 9.1) avstyrker Svensk Scenkonst förslaget att även kommuner ska ges möjlighet att fördela statsbidrag. Det kan dock vara befogat med en särskild undantagslösning för Stockholm.

Huruvida Region Stockholm ska ingå i kultursamverkansmodellen har varit föremål för diskussion under lång tid. Svensk Scenkonst menar att staten bör överväga en konstruktion som möter Stockholms stads särskilda behov så att den frågan kan få en lösning.

10.3 Kulturinstitutionen skolan

Svensk Scenkonst instämmer i utredarens bedömning att det är avgörande att alla elever i skolsystemet får en kvalificerad kulturell orientering samt att de estetiska ämnena i grundskolan och gymnasiet bör tillmätas större vikt.

Alla barn och unga har idag inte likvärdiga möjligheter att uppleva scenkonst och annan kultur. Tillgången till konstnärliga upplevelser är ojämlik och påverkas av barnens socioekonomiska bakgrund och bostadsort.

Skolan är särskilt viktig eftersom det är där de flesta barn möter scenkonst och andra kulturupplevelser för första gången. Men tyvärr är skolans resurser och enskilda lärares engagemang ofta avgörande för hur mycket scenkonst barnen får ta del av. När skolan inte prioriterar föreställningar och konserter missar många barn och unga möjligheten att möta levande scenkonst.

De estetiska ämnena har förlorat i betydelse i förskolan, grundskolan och gymnasiet de senaste åren, trots att forskning visar att de stärker övrig inläring. Estetiska ämnen är dessutom viktiga och kunskapsbärande i sig.

Framtidens kulturliv är beroende av att unga får chansen till eget skapande så att vissa också vågar och kan ta steget till en professionell bana inom scenkonsten. Kultur i skolan kan både främja återväxten inom scenkonsten och bidra till att det finns en framtida publik som kan ta del av kulturupplevelser.

Svensk Scenkonst anser därför att kultur och estetiska ämnen bör stärkas så att de får en självklar plats i förskolan och i grundskolans alla stadier. De estetiska ämnena bör också återinföras som obligatoriska på gymnasienivå samt bli meriterande vid ansökan till högre utbildning.

10.4 Kulturen och funktionshinderpolitiken

Svensk Scenkonst tillstyrker förslaget att se över hur de olika stöd- och regelsystemen påverkar funktionshindrades möjligheter att verka professionellt i kulturlivet. Idag finns uppenbara krockar mellan regelverk, vilket leder till negativa effekter. Det är därför be-

fogat att göra en grundlig och systematisk genomlysning på det sätt som utredaren föreslår.

Svensk Scenkonsts kontaktperson i detta ärende är VD Mikael Brännvall, mikael.brannvall@svenskscenkonst.se, 070-420 27 77.

SVENSK SCENKONST

Birgitta Svendén
Ordförande

Mikael Brännvall
VD